

Omkring den nyere konjunkturlitteratur.

- I. Indledning.
- II. Moderne konjunkturteori.
- III. Banke & Winding's bidrag.
- IV. To andre moderne lærebøger.
- V. Accelerationsprincippet.
- VI. Den historiske skole.
- VII. Den empiriske skole.
- VIII. Den økonometriske skole.
- IX. Slutning.

I.

Forestillingen om nationaløkonomernes permanente indbyrdes stridigheder har vel frem for alt været næret af konjunkturteoriernes mangfoldighed. Set udefra kan det næppe forundre, at nationaløkonomien blev genstand for ringeagtende vurderinger — idet man mere eller mindre med rette har henvist til naturvidenskaberne — når man tænker på det væld af vidt forskellige »forklaringer«, som professionelle økonomer har givet på et så centralt fænomen som konjunkturbevægelserne. Selv dette taget i betragtning har man dog ofte i kritikken ramt ved siden af, dels ved at overse, at økonomer formentlig er mennesker som andre med varierende temperamenter og politiske forkærligheder, dels ved at misforstå den standende diskussion.

Nu er forholdet heldigvis det, at der synes gode muligheder for, at den omtalte populære opfattelse efterhånden vil kunne dø af sult. Hvad specielt angår konjunkturteorien, så synes der efterhånden at være ved at danne sig et kompleks af hypoteser (hvoraf flere endda har været igennem den første verifications udskillellesproces), som er fælleseje for et stort flertal af økonomer¹⁾.

Baggrunden for denne meget vidtgående overensstemmelse er naturligvis den teori om beskæftigelses- og produktionssvingninger, som blev 30'ernes revolution i økonomisk teori. Idet konjunkturbevægelser opfattes som mere eller mindre regelmæssige svingninger i totalproduktion, totalbeskæftigelse etc., følger det, at en adækvat teori til forklaring af disse bevægelser må

¹⁾ Jfr. indledningen til Kaldors anmeldelse, *Economic Journal*, vol. LXI, no. 244 (december 1951), af J. R. Hicks, *A Contribution to the Theory of the Trade Cycle*, Oxford University Press, 1950: »Since the mid-1930's (and more particular since the publication of Keynes' General Theory) theories of the trade cycle have shown a happy tendency towards convergence. Gone are the days when the student of economics was free to roam amid such varied and contradictory »explanations« of cyclical fluctuations as over-investment or underconsumption (not to speak of sunspots or planetary observations), structural disproportionalities or the instability of credit«.

Omkring den nyere konjunkturlitteratur.

- I. Indledning.
- II. Moderne konjunkturteori.
- III. Banke & Winding's bidrag.
- IV. To andre moderne lærebøger.
- V. Accelerationsprincippet.
- VI. Den historiske skole.
- VII. Den empiriske skole.
- VIII. Den økonometriske skole.
- IX. Slutning.

I.

Forestillingen om nationaløkonomernes permanente indbyrdes stridigheder har vel frem for alt været næret af konjunkturteoriernes mangfoldighed. Set udefra kan det næppe forundre, at nationaløkonomien blev genstand for ringeagtende vurderinger — idet man mere eller mindre med rette har henvist til naturvidenskaberne — når man tænker på det væld af vidt forskellige »forklaringer«, som professionelle økonomer har givet på et så centralt fænomen som konjunkturbevægelserne. Selv dette taget i betragtning har man dog ofte i kritikken ramt ved siden af, dels ved at overse, at økonomer formentlig er mennesker som andre med varierende temperamenter og politiske forkærligheder, dels ved at misforstå den standende diskussion.

Nu er forholdet heldigvis det, at der synes gode muligheder for, at den omtalte populære opfattelse efterhånden vil kunne dø af sult. Hvad specielt angår konjunkturteorien, så synes der efterhånden at være ved at danne sig et kompleks af hypoteser (hvoraf flere endda har været igennem den første verifications udskillellesproces), som er fælleseje for et stort flertal af økonomer¹⁾.

Baggrunden for denne meget vidtgående overensstemmelse er naturligvis den teori om beskæftigelses- og produktionssvingninger, som blev 30'ernes revolution i økonomisk teori. Idet konjunkturbevægelser opfattes som mere eller mindre regelmæssige svingninger i totalproduktion, totalbeskæftigelse etc., følger det, at en adækvat teori til forklaring af disse bevægelser må

¹⁾ Jfr. indledningen til Kaldors anmeldelse, *Economic Journal*, vol. LXI, no. 244 (december 1951), af J. R. Hicks, *A Contribution to the Theory of the Trade Cycle*, Oxford University Press, 1950: »Since the mid-1930's (and more particular since the publication of Keynes' General Theory) theories of the trade cycle have shown a happy tendency towards convergence. Gone are the days when the student of economics was free to roam amid such varied and contradictory »explanations« of cyclical fluctuations as over-investment or underconsumption (not to speak of sunspots or planetary observations), structural disproportionalities or the instability of credit«.

forudsætte, at man dels har et begrebs- og analyseapparat, som er indrettet på en undersøgelse af disse størrelser — en makro-analyse — og dels en hypotese, i hvilken disse totaler indgår som variable, og som samtidig bliver i stand til at forklare (relativt kortvarige) bevægelser i disse.

En sådan udvikling af den almindelige økonomiske teori fandt netop sted i 30'erne, frem for alt med Keynes' *General Theory of Employment, Interest and Money* (1936), som jo med emne og indhold viste frem mod en udvikling af konjunkturteori. Der synes dog grund til at nævne, at selv om dette værk — med rette — i almindelighed fremhæves frem for andre, så ville ikke mindst en undersøgelse over konjunkturteoriens udvikling¹⁾ lægge stærk vægt på flere andre arbejder, inter alia, diskussionerne i Cambridge²⁾ samt Wicksell-elevernes³⁾ og Ragnar Frisch's⁴⁾ bidrag.

I det følgende skal der gives en kort oversigt over væsentlige og sammenfaldende punkter i den moderne konjunkturteori, hvorefter en række af de senere års bidrag til konjunkturlitteraturen vil blive nævnt, idet det nyeste danske bidrag af Niels Banke og Poul Winding⁵⁾ vil blive særlig omtalt. Artiklen vil ende op med en samstilling af forskellige metodiske synspunkter i moderne empirisk konjunkturforskning.

II.

Ethvert forsøg på at sammentrænge de væsentligste fælles træk i moderne konjunkturteori må blive uhyre groft og kan — når det skal gøres meget kort — kun være vejledende for de læsere, som allerede på forhånd har et vist kendskab til emnet. Det turde være så godt som intetsigende, om man anfører, at det er i samspillet mellem investeringens bestemmelsesgrunde og nationalindkomsten, konsumets bestemmelsesgrunde (specielt i relation til nationalindkomsten), samt virkningen af »udefra kommende ændringer⁶⁾, man må finde hovedhjørnestenene i moderne konjunkturteori.

Lidt mere oplysende — i det mindste for læsere, som allerede kender problemerne og den væsentligste litteratur, men som måske måtte ønske et

¹⁾ Jfr. den kendte dogmehistoriske fremstilling i 1. og 3. del hos Gottfried Haberler, *Prosperity and Depression*, nu udsendt af United Nations, New York. En ganske overordentlig levende og fængslende fremstilling af teoriens udvikling findes i Alvin H. Hansen, *Business Cycles and National Income*, New York 1951, 3. del. Videre henvises til *Readings in Business Cycle Theory*, Philadelphia and Toronto 1944, som indeholder en udførlig bibliografi over tidsskriftslitteraturen.

²⁾ Se herom Lawrence R. Klein, *The Keynesian Revolution*, New York 1947, kap. II.

³⁾ F. eks. G. Myrdal, »Der Gleichgewichtsbegriff als Instrument der geldtheoretischen Analyse«, i F. A. Hayek (ed.), *Beiträge zur Geldtheorie*, Wien 1933 og Erik Lundberg, *Studies in the Theory of Economic Expansion*, London 1937.

⁴⁾ Se — den af en eller anden grund i reglen oversete — *Sparing og cirkulationsreglering*, Oslo 1933; videre 3 radioforedrag fra 1932 om »Konjunkturerne«, som blev udsendt i serien *Universitets radioforedrag*, samt den nu klassiske »Propagation Problems and Impulse Problems in Dynamic Economics«, *Economic Essays in Honour of Gustav Cassel*, London 1933.

⁵⁾ *Konjunkturer og kriser*, Foreningen til unge handelsmænds uddannelse, Handelshøjskolen i København, Skriftrække A, Nr. 5, København 1951.

⁶⁾ Der tænkes her på sådanne påvirkninger, som man i nationaløkonomien kan henvise til andre videnskaber og altså betragte som ændringer i de *exogene* variable.

overblik — bliver den skematiske opstilling i otte punkter, man finder hos Alvin H. Hansen, som anfører¹⁾:

»The really essential elements — the foundation stones — in the modern theory of business cycles and the authors of these major contributions can succinctly be stated as follows:

1. The role of fluctuations in the rate of investment (Tugan-Baranowsky, Spiethoff, Cassel, Robertson).

2. The analysis of the determinants of investment: the natural rate in relation to the money rate — in current terminology, the schedule of the marginal efficiency of investment in relation to the rate of interest (Wicksell, Keynes).

3. The role of dynamic factors — technology, resources, territorial expansion, and population growth — as determinants of investment (Spiethoff, Harrod).

4. The bunching of investment due to the herdlike movement induced by innovational activity (Schumpeter).

5. The capitalistic technique of production (the time element in the construction of fixed capital, the longevity of fixed capital), and the principle of acceleration (Aftalion, Pigou, Clark).

6. Initiating impulses and the propagation of cyclical movements conditioned by the structure of the economy (Wicksell, Pigou).

7. The investment multiplier and the consumption function (Kahn-Keynes).

8. The interrelationships of economic variables — econometric models (Tinbergen, Frisch, Samuelson, Hicks, Klein, etc.).

This, to be sure, is a bare skeleton outline which could be filled in and supplemented in various directions from the work of many writers. But it will serve, at least, as a useful framework against which to assess the current status of business-cycle theory.«

Dette skelet kan vel være ganske udtømmende for en konjunkturteori, som tjener til at belyse svingninger i USA, men i Europa, hvor udenrigshandlen spiller en så dominerende rolle, synes det nødvendigt at supplere Alvin H. Hansens liste med endnu et punkt:

9. Konjunkturspredningen, idet man da i analogi med ovenfor kunne vedføje nogle forfatternavne, såsom Lloyd A. Metzler²⁾, Oscar Lange³⁾ og Fritz Machlup⁴⁾.

En nærmere redegørelse for de otte punkter er givet hos Alvin H. Hansen.

Det ville være et meget stort krav til en kort tidsskriftsartikel, hvis den skulle konkretisere det ovenfor givne skelet i et eksempel på en moderne konjunkturanalyse. For blot at give et indtryk af det konkrete indhold af en sådan og med al mulig forbehold, kan der som et stiliseret eksempel gives følgende beskrivelse af et konjunkturforløb:

¹⁾ Op. cit. pp. 490 f.

²⁾ »Underemployment Equilibrium in International Trade«, *Econometrica*, Vol. 10, No. 2 (April, 1942).

³⁾ »The Theory of the Multiplier«, *Econometrica*, Vol. 11, Nos. 3 & 4 (July—October, 1943).

⁴⁾ *International Trade and the National Income Multiplier*, Philadelphia 1943.

En konjunkturopgang sætter ind, f. eks. fordi nye opfindelser gør en investering rentabel (punkt 3 og 4, delvis punkt 1 og 2), eller fordi i almindelighed de for investeringsaktiviteten bestemmende størrelser ændres, som ved et fald i pengerenten (punkt 2) eller ved en kraftig forøgelse af efterspørgslen efter eksportvarer (punkt 9). En lang række muligheder — hvoraf de nævnte kun er eksempler — er her til stede og tillader forskellige konjunkturforskere at lægge forskellig vægt på de mulige »årsager«, alt efter tid, sted og »formålet« med analysen. En sådan stigning i den økonomiske aktivitet vil have en tendens til at blive kumulativ (punkt 5, 7 og 8 samt — delvis — punkt 9). En række faktorer vil dog på et eller andet tidspunkt begynde at bremse den kumulative bevægelse (igen punkt 5 og 7—9), således at investeringsaktiviteten afsvækkes (punkt 1—5 samt — delvis — punkt 7), hvorved nedgangen kan sætte igang — i vidt omfang i analogi med opsvinget — og blive kumulativ — analogt med opsvinget.

Denne beskrivelse er så forenklet, at den som et konkret udtryk for en moderne konjunkturbeskrivelse nærmer sig det intetsigende, men dog måske alligevel vil kunne give en læser med de nødvendige forudsætninger en illustration. Det er imidlertid slet ikke hensigten her at gå ind på konjunkturteorien som sådan, hvorfor det anførte blot er tænkt som baggrund for den følgende omtale af nyere litteratur.

III.

Det synes på sin plads her at begynde med anførte bog af Niels Banke og Poul Winding, der på een gang er en monografi og en lærebog. På den ene side forsøger den som en lærebog at give en »fuldstændig« beskrivelse af konjunkturbevægelsen, men samtidig giver den på en række punkter originale bidrag — og står altså i den henseende monografien nærmest.

Konjunkturer og kriser — en måske lidt uheldig titel, som åbenbart er arvet fra ældre fremstillinger, hvor vægten i højere grad lå på at beskrive de dengang forekommende relativt regelmæssige svingninger, hvor omsvingene prægedes af meget pludselige prislefald (kriserne) — er skrevet som lærebog for de H. A. studerende ved Handelshøjskolen i København. De to forfattere har — jfr. forordet — delt arbejdet mellem sig, idet Niels Banke har skrevet de fem indledende, beskrivende kapitler plus et kort afsnit om konjunkturteorier før 1914, mens Poul Winding er ansvarlig for de sidste 335 sider af bogen (som er på ialt 439 sider).

De væsentligste dele af Niels Banke's afsnit er en forholdsvis detaljeret beskrivelse af svingningerne i det økonomiske liv op til den anden verdenskrig. Det må formentlig have været et stort dilemma, hvorledes dette stof skulle placeres. På den ene side er det naturligvis af stor værdi, at de studerende har en fornemmelse af det historiske forløb, når de går over til Poul Winding's fremstilling af den økonomiske teori, som jo er opbygget omkring disse svingninger. På den anden side kan man med god grund hævde, at det historiske forløb netop skal anskues gennem teoriens ordnende briller. Ved hjælp af den økonomiske teori får man jo en mulighed for at ordne dette heterogene stof og få en mening ud af alle de op- og nedgange, som omtales — rent bortset fra spørgsmålet om teoriens verification. Efter

dette sidste synspunkt skulle man altså have placeret det beskrivende afsnit efter teorien.

Det er svært på forhånd at vælge mellem disse to muligheder. Man har altså rent faktisk sat beskrivelsen først. Det havde imidlertid ikke udelukket en lidt større grad af vekselvirkning. I sin nuværende skikkelse er det faktisk to forskellige bøger — der er vist ikke en eneste henvisning i teori-afsnittet til beskrivelsen eller vice versa.

Det kan være vanskeligt at bedømme de første, beskrivende fem kapitler. En kritisk vurdering ville forudsætte et indgående kendskab til det tilgængelige materiale. Så vidt det er den, der skriver dette, muligt at se, får man en både relativt udtømmende og præcis beskrivelse af det faktiske forløb. Man kan anke over, at der i for høj grad lægges vægt på at beskrive »kriser«. Der er vel tradition for at fortælle om konjunkturerne på denne måde. Men ret beset er det dog — som det også fremgår med al tydelighed af Poul Winding's afsnit — forholdsvis ligegyldigt, at storbankerne og staten i begyndelsen af 1908 måtte garantere for Fredericia Bank, Nibe og Løgstør Banker (p. 45). Tyngdepunktet i en beskrivende indledning til en lærebog i konjunkturteori må i princippet ligge i en undersøgelse af de relevante variable, som investeringen, konsumet, udenrigshandelen etc. Da der for Danmarks vedkommende bliver mulighed for det — nemlig fra 1930 og fremefter, hvor tallene er tilgængelige — er det da også disse, Niels Banke lægger vægten på. Man kan formentlig heraf slutte, at det er i mangel af bedre, når man får alt det andet, idet man dog heroverfor kan henlede opmærksomheden på, at der i det mindste for USA, England, Tyskland og Sverige findes et forholdsvis righoldigt materiale, som kunne benyttes¹⁾.

Med dette — lidt tvivlsomme — forbehold synes det imidlertid, som den givne beskrivelse måtte kunne give de studerende et godt indtryk af og en værdifuld positiv viden om den historiske udvikling. For de fremtidige udgaver, som forhåbentlig vil kunne komme, kan man vel generelt blot ønske, at der på en eller anden måde kommer en mere snæver forbindelse mellem dette afsnit og Windings kapitler. Tillige kan man anbefale, at fremstillingen i højere grad end nu kommer til at støtte sig på kurver (idet tabellerne dog endelig ikke bør udelukkes, men kan bringes i et appendix). Det letter læsningen og gør de afgørende svingninger mere tydelige. Alvin H. Hansen har netop i sin bog med stort held ladet sit tilsvarende afsnit²⁾ være opbygget omkring ganske få og helt simple kurver, hvilket har bidraget til at gøre også denne del af hans bog både til behagelig og meget fængslende læsning. (Han har dog også — må det tilføjes — haft et betydeligt bedre materiale til sin rådighed end Banke).

¹⁾ Se således Simon Kuznets, *National Income: A Summary of Findings*, New York 1946, og de der givne kilder. Videre A. R. Prest, »National Income of the United Kingdom 1870—1946«, *Economic Journal*, Vol. LVII, No. 229 (March 1948), jfr. også den lige udkomne undersøgelse af E. H. Phelps Brown and P. E. Hart, »The Share of Wages in National Income«, *Economic Journal*, Vol. LXII, No. 246 (June 1952), Ferdinand Grünig, »Die Anfänge der »Volkswirtschaftlichen Gesamtrechnung« in Deutschland«, *Beiträge zur empirischen Konjunkturforschung*, Berlin-München 1950, og E. Lindahl, E. Dahlgren og K. Kock, *National Income of Sweden 1861—1930*, London 1937.

²⁾ Op. cit., 1. del.

Winding's otte kapitler pretenderer formentlig at give de studerende de væsentligste træk af moderne konjunkturteori. Denne pretention opfyldes til fulde. Men dertil giver dette afsnit mere. Dels går forfatteren videre end til blot at give en teori anvendelig til forklaring af svingninger, og dels gives der centrale og originale bidrag til teoriens udvikling.

For at begynde med det sidste punkt, så kan man vel sige, at den videnskabelige indsats for det første ligger i en påvisning af, at den gængse multiplikator-teori — som i de sidste 20 år har udgjort et centralt led i al ekspansionsteori — arbejder under så abstrakte forudsætninger, at det synes »... ugørligt at formulere et i dynamisk analyse anvendeligt, selvstændigt multiplikatorbegreb«. Dette følger dels af accelerationsvirkningen, dels fordi der »... også kan tænkes andre relevante forbindelser mellem investeringsforøgelse og indkomsttilvækst end den, der går over forbruget ...« (p. 154).

Denne forkastelse af det ordinære multiplikatorbegreb forbindes hos Winding med en (for?) kraftig udnyttelse af accelerationsprincippet. Dette sidste vil blive nærmere omtalt nedenfor. I anledning af den kraftige kritik, som er rettet mod accelerationsprincippet — en kritik, som Winding for øvrigt ikke går tilstrækkeligt ind på — kan der dog være grund til i denne forbindelse at nævne, at der sådan set ikke er nogen tvingende grund til at lægge så stærk vægt på det almindelige accelerationsprincip, selv om man opgiver det ordinære multiplikatorbegreb.

Det er for det andet — i hvert fald i dansk litteratur — noget nyt at se den »graven til bunds« i teorien, som finder sted ved den konsekvente påvisning af konjunkturteoriens problem som et rent kvantitativt spørgsmål om forholdet mellem en række »konstanter« (parametre), dvs. »konstanter« set fra den økonomiske videnskabs synsvinkel.

Dette resultat kommer som en ganske naturlig følge af den form, Winding har givet sin analyse. Den matematiske analysemetode, som er udnyttet, er formentlig i vidt omfang påtvunget af emnet. Netop i konjunkturbevægelsen virker en lang række kræfter sammen; nogle trækker i een retning, nogle i en anden. Hvis man da — som en rent verbal analyse vil friste til — nøjes med at konstatere dette, så når man ikke frem til en konjunkturforklaring, og kan ikke engang nå frem til blot at forklare en kumulativ bevægelses forløb. Hvis man derimod kan påvise, at problemet afhænger af, om en eller anden (evt. flere) konstant (en parameter) er større end en (eller flere) anden (andre), så vil problemet være stillet klart, og man har fået opmærksomheden henledt på de relevante størrelser. Dette gælder på den ene side i analytisk og på den anden side i empirisk henseende. Det gælder så — når man er nået hertil — om faktisk at få bestemt disse relevante størrelser — et problem, som Winding slet ikke går ind på, omend man nok kunne synes, at selv en kort omtale af spørgsmålet ville have været på sin plads.

Det skal nævnes, at en flygtig »bladen i« Winding's afsnit formentlig vil give et helt overdrevent indtryk af, at bogen er meget vanskelig tilgængelig. Den anvendte matematik indskrænker sig — bortset fra en enkelt løsning af en differensligning, som iøvrigt er glimrende fremstillet — til det helt elementære. Størstedelen kan klares på grundlag af det til mellemskole-

eksamen tillærte pensum! — Dertil kommer, at forfatterne har taget det hensyn til »symbol-forskrækkede læsere« at lade alle matematiske udviklinger være efterfulgt af et »ikke-matematisk resumé«.

Som ovenfor nævnt går Winding ud over rammerne for en almindelig fremstilling af konjunkturteorien. Det gælder således kap. VIII, som gengiver den almindelige, moderne teori om den totale indkomst og rentens bestemmelse. Man har — når dette afsnit nævnes — lyst til at fremhæve fremstillingen af forbrugsfunktionen, som — på trods af en slagside i begejstring over Dusenberry — synes en usædvanlig fin fremstilling. (Der er dog en uklarhed til stede, idet det dels er vanskeligt at se, hvornår der er tale om en mikroanalyse, og hvornår det er makroanalyse, og dels er problemerne omkring vejen fra mikro- til makrosammenhæng helt negligeret. — I den ny udgave bør fodnoten p. 156 for øvrigt også omredigeres. Den er mere end svær. — I forbindelse med disse detaljer må det også være tilladt at nævne to trykfejl, en meningsforstyrrende: side 258, linie 28, står der »indlånsrenten«, men det skal vel være »udlånsrenten« — og en ikke-meningsforstyrrende: side 16, linie 2—3 står der »nettonationalindkomsten«, mens det rigtige ville være »personlig indkomst«).

På flere andre punkter går Winding ud over en almindelig fremstilling af konjunkturteorien (Eks.: pp. 203—212 og 247 f.). Der er her naturligvis plads for et frit skøn over, hvor meget man skal have med — evt. for at opnå en smukt afrundet fremstilling. Det synes dog som om Winding har taget enhver chance!

Hvad nu angår bogens pædagogiske formål, så vil erfaringerne naturligvis blive afgørende. Det er svært at sige noget på forhånd — ud over, at man kan fastslå, at de studerende her har en chance for at nå endog meget langt ind i denne gren af nationaløkonomien, samt at bogen ikke er så svær, som den evt. måtte »se ud til«. Den anvendte symbolik bør måske lattes noget i senere udgaver — den valgte er ikke den lettest mulige — man kan f. eks. finde samme symbol anvendt på forskellige variable.

I denne forbindelse bør det fremhæves, at bogen ikke lægger overdreven vægt på at forklare de gamle, helt regelbundne svingninger. Det turde være en ubestridelig fordel, al den stund man ikke har set meget til dem de sidste 20 år. Konsekvensen er da også, at det i højere grad bliver den del af konjunkturteorien, som forklarer de ekspansive og kontraktive processer, som bliver af central interesse.

En afgørende pædagogisk landvinding er forsøget på — i kap. IX — at tage de forskellige samfundsgrupper een for een og betragte både deres specielle og deres almene reaktioner under et konjunkturforløb. Det er så vidt jeg ved aldrig gjort før, og det giver anledning til en langt mere præcis og realistisk fremstilling end normalt.

De sidste to kapitler handler om konjunkturpolitikken. Det er her af stor interesse — set med danske øjne — at få et særligt afsnit (kap. XIII) om forholdet mellem konjunkturpolitikken og betalingsbalancen. Men det er højst besynderligt, at dette problem først optræder her. Det synes at være en meget alvorlig mangel ved de foregående kapitler, at konjunkturspredningens teori ikke er indarbejdet i modellen. Dette gælder også, fordi man

vel trods alt har en almindelig anerkendt — omend slet ikke endeligt gennemarbejdet — teori for konjunkturspredningen¹).

Sammenfattende kan man sige, at med denne bog har forfatterne beriget den skandinaviske læserverden med en særdeles gedigen indføring ikke alene i konjunkturteori, men i det meste af »pengeteorien«. Studerende, der tilegner sig denne bog, vil dermed have fået en særdeles grundig indføring i denne del af økonomien. For »professionelle økonomer« synes den at være helt uomgængelig læsning.

IV.

Det træffer sig sådan, at omtrent samtidig med Banke og Winding's bog er der udkommet to lærebøger i konjunkturteori, som formentlig begge vil blive »klassikere«. Det drejer sig om den allerede nævnte af Alvin H. Hansen, samt en bog af Tinbergen og Polak (fra 1950)²).

Disse to bøger er meget forskellige. Alvin H. Hansen's er egentlig ikke så forfærdelig forskellig fra den lige omtalte af Banke og Winding. Den har også en beskrivende indledning, den går også ud over den egentlige konjunkturteori — og bevæger sig ikke alene i den generelle makroteori, men går f. eks. også ind på tekniske detaljer i nationalbudgetterne. Den går først og fremmest ud over Banke og Winding ved et langt kapitel — skrevet af R. M. Goodwin — om økonometrien og konjunkturforskning samt ved en forholdsvis detaljeret — og som før omtalt meget klart skrevet — dogmehistorisk gennemgang. Til gengæld går bogen ikke så dybt i gennemgangen af, hvad man kan kalde moderne konjunkturteori. Det synes en ideel lærebog. (Det eneste, som måske ikke er lykkedes fuldt ud, er et appendix om Robertson's perioder og Stockholmanalysen). Bogen pretenderer vel næppe at give noget nyt, men det er til gengæld et dejligt resumé (idet dog konjunkturspredningen også mangler her), som formentlig og forhåbentlig vil vinde stor udbredelse. — I modsætning til Banke og Winding's bog er der ikke alene en særdeles nyttig vedføjede bibliografi, men også meget udførlige litteraturhenvisninger.

De sidste mangler i høj grad i Tinbergen og Polak's bog, hvilket i almindelighed er beklageligt, men in casu så meget mere savnes, som væsentlige dele af bogen er referat af detailstudier. Til gengæld går denne bog ind på en række problemer, som enten slet ikke omtales eller kun ganske flygtigt berøres hos Banke og Winding og Alvin H. Hansen. Således er behandlingen af exogene faktorer langt mere tilfredsstillende hos Tinbergen og Polak, som kommer ind på en række metodisk særdeles vanskelige, men også overordentlig givende betragtninger over den gængse opdeling i lange bøl-

¹) Jfr. henvisningen ovenfor til Metzler, Lange og Machlup.

²) Jan Tinbergen and J. J. Polak, *The Dynamics of Business Cycles*, Chicago 1950. Bogen — som har undertitlen »A Study in Economic Fluctuations« — er en engelsk udgave af en i Holland i 1942 offentliggjort *Economische Bewegingsleer* af Tinbergen.

ger, konjunkturbevægelser, sæsonbevægelser og »tilfældige udsving«, jfr. kap. 16:

»One might say, . . . , that every economic variable may be considered as a weighted average of all preceding shocks, with the weights determined by the structure of the economy under consideration« (p. 253) og videre de følgende tre kardinalpunkter: »... 1. The cyclical movement is in part a really cyclical phenomenon, in part a random succession of increases and decreases . . . 2. It follows that successive cycles are not entirely separate . . . 3. Our explanation of the cyclical movement did not consist of a separate explanation of its four different phases . . . But . . . there are also certain systems of relations possible . . . which can explain only unilateral movements« (pp. 256—257).

Dette er en lang og særdeles kompliceret række af problemer, som Tinbergen og Polak her angriber, og som både Banke og Winding og Alvin H. Hansen hopper over med samlede fødder — i et vist omfang undskyldt, da det jo også er lærebøger, som ikke kan gå ind på alle problematiske forhold — omend disse på den anden side ryster hele grundvolden. Det er da så meget mere bemærkelsesværdigt, at Tinbergen og Polak åbner døren for problemerne, men det er måske netop karakteristisk, idet denne bog i særlig grad går ind på de mere metodiske spørgsmål. Det vil desværre føre alt for vidt her at gå ind på en nærmere gennemgang af spørgsmålene.

— Der er i de senere år udkommet betydelig flere lærebøger end de her nævnte. En gennemlæsning giver dog det indtryk, at de her omtalte ikke alene hører til de nyeste, men også er blandt de vigtigste, således at man vil kunne nøjes med dette udpluk og gå over til at fremdrage enkelte af de monografier, som har set lyset i løbet af de sidste år.

V.

Der er allerede her i landet¹⁾ givet en vurdering af Hicks' nye bog om konjunkturbevægelserne²⁾. Der synes således ikke nogen anledning til at gå i detaljer med den — så meget mere som det let vil føre for vidt i denne sammenhæng. Her skal det kun fremdrages, at Hicks — på samme måde som Winding — lægger ganske overordentlig vægt på accelerationsprincippet. I sidste ende er det faktisk alene ved accelerationsprincippet — naturligvis undertiden i raffineret form — at Hicks og Winding får svingningerne frem. Heri adskiller de sig for så vidt ikke fra de fleste konjunkturteoretikere. Siden Aftalion har accelerationsprincippet indgået som en fast bestanddel af teorien. Spørgsmålet er (»blot«) for det første, hvor stor vægt, man skal lægge på netop denne sammenhæng fra forbruget til investeringen — og for det andet, om der ikke er andre mere relevante (dvs. mere »realistiske«) beskrivelser, som burde anvendes. Spørgsmålet

¹⁾ Se Kjeld Philip, »Omkring Hicks' Trade Cycle«, *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 1951, 1.—2. hæfte.

²⁾ Op. cit.

indbehandles indgående af Kaldor (i anmeldelsen — jfr. ovenfor — af Hicks' bog) og af Tinbergen og Polak¹⁾.

Skarpest kommer problemstillingen til syne hos Kaldor, som direkte polemiserer mod Hicks: »The real weakness of Mr. Hicks' model consists in his use of the »acceleration principle«, which is a crude and highly unsuitable tool for analysis — and also an obsolete one, that an economist of Mr. Hicks' subtlety should have long ago discarded. In what sense can it be assumed that investment is a simple (and linear!) function of the change in the level of output?»²⁾.

Foruden en henvisning til de allerede kendte indvendinger mod accelerationsprincippet³⁾ er Kaldors argumenter i hovedsagen tre⁴⁾:

a) I det lange løb kan (men behøver ikke) alternative ligevægte for (ændringer i) kapitalapparatet være bestemt af ændringer i produktionen — en sammenhæng, som afhænger af forholdet mellem kapitalapparatets størrelse og produktionen pr. tidsenhed. Men for at dette skulle have nogen relevans for konjunkturteorien, måtte man forudsætte, at den tid, det måtte tage at tilpasse realkapitalen, er af nogenlunde samme længde som den tid, det tager at tilpasse ændringer i produktionen til ændringer i efterspørgslen. Og en sådan forudsætning kan ikke være relevant.

b) Det er netop karakteristisk for konjunktursvingninger, at forholdet mellem realkapitalens størrelse og produktionen svinger. Men accelerationsprincippet forudsætter et konstant forhold.

c) Endelig vil princippet forudsætte, at forholdet mellem en ændring i produktionen og den deraf afledte ændring i realkapitalen er en konstant, men det synes netop rimeligt at antage, at dette forhold bl. a. afhænger af den absolutte størrelse af den oprindelige impuls.

Det vil ikke blive let at feje Kaldors indvendinger til side — og de vil give en hel del forstyrrelse i de opbyggede modeller. Man opnår netop en både simpel og elegant fremstilling af svingningerne ved den kendte kombination af acceleratoren og multiplikatoren. Når nu imidlertid Winding effektivt fører dødsstødet mod den almindelige multiplikator-teori — hvilken indsats er uafhængig af, om accelerationsprincippet nu kan bære — og Kaldor (og flere med ham) henretter accelerationsprincippet⁵⁾, så kan

¹⁾ Jfr. også J. Tinbergen, »Statistical Evidence of the Acceleration Principle«, *Economica*, May 1938 — genoptrykt i *Econometrics*, London 1951, Appendix B. Denne artikel ender op med følgende: »Summarising, it may be said that the acceleration principle can not help very much in the explanation of the details in real investment fluctuations, with the possible exception of railway rolling stock. As a rather rough principle with the chief object of explaining the tendency to more intense fluctuations in durable goods production it remains of value; but that tendency seems to be half as large as would be expected« (Der er til dette afsnit vedføjet følgende fodnote: »Mr. D. H. Robertson draws my attention to the fact that railways have to carry any freight offered and for that reason might react more exactly in the sense of the acceleration principle«) — Jfr. også Kalecki, *Essays in Theory of Economic Fluctuations*, London 1939, pp. 64 ff.

²⁾ Op. cit., p. 837.

³⁾ Se f. eks. Banke og Winding, pp. 221 f.

⁴⁾ Op. cit., pp. 837 ff.

⁵⁾ Der er naturligvis intet i vejen for, at man kan have en accelerationslignende reaktion indenfor enkelte sektorer.

man med rette spørge, om økonomer dermed bliver ude af stand til at levere en adækvat konjunkturteori?

Så galt går det imidlertid næppe. Der er mange veje ud. Forholdet er det, at man meget »let« kan få svingninger frem i en økonomisk model. Så snart man overhovedet lader de variable indgå med »lags« vil der være mulighed for svingninger. Der er her en uendelig række af muligheder, som det i øvrigt vil føre for vidt at gå ind på her.

VI.

Nu er forholdet naturligvis det, at den sidste prøve for det omtalte accelerationsprincip ikke kan være »plausible« argumenter for og imod, men derimod konfronteringen af teorien med virkeligheden. På dette område er kun begyndelsen gjort. Man kan nævne den ovenfor omtalte undersøgelse af Tinbergen og må også i denne forbindelse fremhæve en bog af Moses Abramovitz, som specielt undersøger lagrenes størrelse i relation til konjunkturbevægelsen¹). En meget klar accelerationsvirkning kan fremkomme, såfremt de handlende lader lagerændringer være afhængige af afsætningshastigheden²). Vanskelighederne ved at foretage empiriske undersøgelser over dette forhold er imidlertid, at selv om lagrene meget længe har været betragtede som særdeles vigtige data for økonomisk analyse, er det først i de seneste år, man har fået et egentlig talmateriale indsamlet, som dog stadig er ganske ufuldkomment. Det er tilmed kun i ganske få lande, man er begyndt på dette vigtige arbejde. (Her i landet har man fra 1935 forsøgt at bestemme lagrene af råmaterialer). Så meget større er Abramovitz's fortjeneste. En del af hans materiale — som refererer sig til USA i mellemkrigsperioden — bygger på skatteregnskaber, hvorved de årlige lagerændringer i forskellige industrier skønmæssigt kan fastslås i løbende priser. Da det — i det mindste til belysning af accelerationsvirkningen — især må være ændringerne i konstante priser, som interesserer, rejser der sig naturligvis meget store problemer i forsøgene på at deflatere disse tal, som imidlertid har den fordel, at de er langt mere omfattende end det i øvrigt anvendte talmateriale. Dette stammer nemlig fra mange forskellige kilder og har i høj grad tilfældighedens karakter. Det drejer sig om lagerangivelser i fysiske enheder. Abramovitz benytter frem for alt dette materiale til at vise de meget store forskelle, som lagre af forskellige varer fremviser. Ikke mindst de afgørende forskelle, som findes mellem lagerændringer af råmaterialer på den ene side og færdigvarer på den anden side, synes godt belyst af dette materiale.

Når man tager i betragtning, at undersøgelser analoge med Abramovitz's for andre lande sandsynligvis ville blive meget vanskeligere, synes det meget svært at forestille sig en systematisk verifikation på grundlag af historisk materiale af den økonomiske teori, som er opbygget omkring lagerændringer. Dette må åbenbart vente til et større og bedre empirisk

¹) *Inventories and Business Cycles — with special reference to manufacturers' inventories*. National Bureau of Economic Research, New York 1950.

²) Se f. eks. fremstillingen hos Winding, op. cit., pp. 183 ff.

grundlag er til stede. Det er således med en let rysten i knæene, man må konstatere, at vi ved forfærdende lidt om noget, der er så vigtigt.

Dette fører imidlertid ud i det videre spørgsmål om »konjunktorens empiriske indhold«, hvilket kort skal omtales i tilknytning til nyere litteratur. Der findes i hvert fald tre afgørende forskellige synspunkter på mål og midler i empirisk konjunkturforskning. Det må bemærkes, at de forskelle, som i det følgende skal omtales, naturligvis ikke begrænser sig til denne specielle (omend meget vigtige) del af nationaløkonomien, men er en mere generel forskel i metode. Disse forskelle har imidlertid fundet et skarpt og præcist udtryk netop i konjunkturlitteraturen. Videre noteres, at der naturligvis er flere muligheder end de tre i det følgende omtalte. Faktisk er det kun de færreste økonomer, som — uden vold — kan presses ind i en af disse båse. Alle mulige mellemstandpunkter er tænkelige og findes, men det kan have sin fordel at få nogle skarpe standpunkter trukket op.

De tre vidt forskellige synspunkter, som vil blive skitseret, er hvad man kunne kalde den historiske, den rent empiriske og den økonometriske skole. Og som repræsentanter kan man måske vælge Robert A. Gordon, som for nylig har givet en præcis fremstilling af den historiske skoles opfattelse¹⁾, kredsen omkring *National Bureau of Economic Research* (og da her især Wesley C. Mitchell) som repræsenterende »den empiriske skole«²⁾, mens man kan tage de til Cowles Commission knyttede økonomer som repræsentanter for den økonometriske skole³⁾.

I stærkt koncentreret form kan den historiske skoles synspunkt vel bedst udtrykkes med Robert A. Gordons ord⁴⁾: »The emphasis is on explaining behavior during particular cycles, rather than on obtaining general conclusions that apply to all cycles within a given period The approach does not require precise measurement of functional relations or the preliminary setting up of complete theoretical models. Causal inference depends upon personal interpretation and judgment after detailed examination of the available evidence«. Og videre⁵⁾: »Our emphasis, as in purely statistical studies, is on quantitative measurement; but we deal with individual cycles and turning points and utilize qualitative evidence and personal judgment as they seem to be required«.

Når man således indskrænker sig til at betragte hver konjunkturbølge for sig og lader opgaven være en så nøjagtig og så detaljeret som mulig be-

¹⁾ »Business Cycles in the Interwar Period: The Quantitative-Historical Approach«, *American Economic Review, Papers and Proceedings*, Vol. XXXIX, No. 3 (May 1949).

²⁾ Hovedværket er formentlig A. F. Burns and Wesley C. Mitchell, *Measuring Business Cycles*, National Bureau of Economic Research, New York 1946. Videre kan henvises til Wesley C. Mitchell, *What Happens During Business Cycles*, N.B.E.R., 1951.

³⁾ Der findes utallige fremstillinger af »det økonometriske standpunkt«. En ganske kort fremstilling er givet af Tjalling C. Koopmans, »The Econometric Approach to Business Fluctuations«, *American Economic Review, Papers and Proceedings*, Vol. XXXIX, No. 3 (May 1949), jfr. den i samme bind refererede diskussion. Særdeles udførlige litteraturhenvisninger findes hos Tintner, *Econometrics*, New York og London 1952.

⁴⁾ Op. cit., p. 54.

⁵⁾ Op. cit., p. 56.

skrivelse af den enkelte svingning, så følger det implicit, at målet for den videnskabelige undersøgelse *alene* bliver at konstatere, hvad der faktisk er sket tidligere. Problemstillingen er med andre ord den — hensigtsmæssige eller ikke — som er fremherskende indenfor den almindelige historiske videnskab¹⁾.

VII.

Den rent empiriske skole kan man med god grund lade være repræsenteret af *National Bureau of Economic Research*, således som den er kommet til orde hos A. F. Burns og Wesley C. Mitchell, jfr. de to hovedværker henvist til ovenfor. Der skal ikke her gives en nærmere redegørelse for det helt imponerende empiriske arbejde, som allerede er gennemført²⁾. Det er alene de principielle synspunkter, som her kan antydes³⁾.

Udgangspunktet er en operationel definition af konjunkturbevægelser. Den lyder som følger⁴⁾:

»Business Cycles are a type of fluctuations found in the aggregate economic activities of nations that organize their work mainly in business enterprise: a cycle consists of expansions occurring at about the same time in many economic activities, followed by similarly general recessions, contractions, and revivals which merge into the expansion phase of the next cycle; this sequence of changes is recurrent but not periodic; in duration business cycles vary from more than one year to ten or twelve years; they are not divisible into shorter cycles of similar character with amplitudes approximating their own.«

Denne definition — afledt af de erfaringer, man har gjort under arbejdet med problemerne — giver i virkeligheden forståelsen af de principielle retningslinier i — hvad her er blevet kaldt — den empiriske skole. Som man ser, henviser definitionen udtrykkeligt til detaljerede undersøgelser

¹⁾ For en interessant diskussion af historiens metodik og opgave henvises til Svend Ranulf, *Socialvidenskabelig Metodik*, København 1946, pp. 84 ff. Her konfronteres den almindelige opfattelse af historien — som en videnskab, der alene har til opgave så præcist og omhyggeligt som muligt at beskrive, hvad der faktisk er sket — med den opfattelse, som var herskende i den tidlige franske sociologi (Durkheim og hans elever), hvorefter opgaven er en videre — nemlig at gøre historien til en videnskab, dvs. at søge efter »invarianser«, jfr. Kaila, *Den menneskelige kundskaben*, Stockholm 1939, kap. 1.

²⁾ I *Measuring Business Cycles* er 1200—1300 forskellige tidsrækker analyseret, heraf de fleste ved månedlige data. Hvad angår mængden og bearbejdningen af data går dette arbejde langt ud over, hvad man ellers har set af konjunkturforskning. — Dertil kommer, at N.B.E.R. har en lang række monografier (over specielle sektorer) under udarbejdelse.

³⁾ Hermed indsnævres naturligvis gennemgangen stærkt, og en omtale af mange af de — fra alle synspunkter — særdeles interessante undersøgelser udelukkes. Der kan således (ret tilfældigt) nævnes kap. 10—12 (og delvis kap. 9) i *Measuring Business Cycles*, hvor en undersøgelse af mulige langtidsændringer i konjunkturbevægelserne gennemføres, jfr. også kap. 8 i *What Happens During Business Cycles?* — Det kan iøvrigt anbefales eventuelle læsere at begynde med sidstnævnte værk, som i højere grad har karakter af en oversigt, for så at gå over til den langt mere detaljerede beskrivelse af metoderne og de enkelte tidsrækker i *Measuring Business Cycles*. Gode oversigter over arbejdet ved *National Bureau of Economic Research* findes i de årlige rapporter.

⁴⁾ *Measuring Business Cycles*, p. 3.

over en lang række økonomiske tidsrækker¹). På dette punkt er synspunktet for så vidt samfaldende med den historiske skole, som netop koncentrerer om denne minutiøse udredning af de faktiske bevægelser. Men man går videre med et afgørende skridt. Det følger jo deraf, at man overhovedet definerer »konjunkturbevægelser«. Heri ligger jo nemlig en samstilling og en *sammenligning* af bevægelserne i de forskellige tidsrækker i de forskellige perioder, hvilket igen betyder et forsøg på at uddrage det (i en bestemt angiven henseende) almene og udskille det specielle, jfr. følgende²):

»An economic theorist, however, wishes to know primarily what features have appeared in all or in most cycles, though he should be interested also in the variability of the phenomena, which is one of their most striking characteristics. Thus our historical studies of individual business cycles should be supplemented by efforts to learn whatever we can concerning the uniformities and diversities among them«.

Denne dobbeltsidige opgave, at finde det almene og det specielle i hver enkelt tidsrække i hver enkelt konjunkturbevægelse, søges løst ved hjælp af en særlig teknik, som det vil føre for vidt at gå ind på her. — Man bemærke, at udgangspunktet sådan set slet ikke har noget med økonomisk teori at gøre. Thi udgangspunktet er (alene) en lang liste over tidsrækker, som dernæst bearbejdes — altsammen principielt uden »indblanding« af økonomisk teori. Det understreges gentagne gange i de to her omtalte værker, at konjunkturteorien (i princippet) — om end den kan vejlede i valget af den i princippet uendelige række af data³) — først kan komme ind som slutstenen på denne arbejdsmæssigt gigantiske plan.

VIII.

Der synes så meget mere anledning til her at understrege dette, som der formentlig her er en afgørende forskel mellem den empiriske og den økonomiske skole, hvilket da også er blevet fremhævet i de førte diskussioner. For økonomikerne kan man sige, at — for at præcisere afstanden til den empiriske skole — hele det empiriske arbejde drives med hypoteserne som baggrund og alene for at verificere eller falsificere disse.

Dette fremgår med al ønskelig tydelighed af det — vistnok eneste større — økonomiske bidrag til konjunkturforskningen, som er kommet i de senere år: Klein's undersøgelser over de økonomiske svingninger i U.S.A. i mellemkrigsperioden⁴). Der skal her især henvises til det indledende kapitel, som giver en kort, generel oversigt over den økonomiske problem-

¹) Jfr. følgende fra *Measuring Business Cycles*, p. 11: »... only by analyzing numerous time series, each of restrict significance, can business cycles be made to reveal themselves definitely enough to permit close observations. If we wish to know what the wholes are like, we must study the parts and then see what sort of wholes they make up.«

²) *Measuring Business Cycles*, p. 14.

³) »To us, the existing explanations were guides to research, not objects of research, and all the more useful because they pointed in so many directions«, *What Happens During Business Cycles*, p. 5 (kursiveret her).

⁴) Lawrence R. Klein, *Economic Fluctuations in the United States 1921—1941*, Cowles Commission for Research in Economics, Monograph No. 11, New York and London, 1950.

stilling¹): »The purpose in building econometric models is to describe the way in which the system actually operates We want also to discover the best possible theory or theories which explains the fluctuations that we observe. If we know the quantitative characteristics of the economic system, we shall be able to forecast with a specified level of probability the course of certain economic magnitudes such as employment, output or income; and we shall also be able to forecast with a specified level of probability the effect upon the system of various policies«.

Dette er økonometriens pretentioner. Man bemærker, at her ikke alene er tale om at konstatere, hvad der faktisk er sket, ej heller »blot« at uddrage det generelle og almene. Her drejer det sig om intet mindre end opbygning — notabene: i kvantitativ form — af en økonomisk teori, som dels er i stand til at »beskrive« det historiske forløb — dvs. ikke modsiges af de tilgængelige data — og dels er den mest simple af den række af teorier, som opfylder dette krav. Herudfra skulle da absolutte forudsigelser af de faktiske forløb — eller i det mindste hypotetiske forudsigelser — være mulige herunder med præcis angivelse af sandsynlighedsgrænserne.

IX.

Det vil føre alt for vidt at gå ind på en debat omkring de foran op-
ridsede retninger. Dette vil føre ud i en almindelig metodede-
bat, som ganske ville sprænge de her givne rammer, hvortil kommer, at der findes
en både stor og givende litteratur, der kan henvises til²).

Det synes på sin plads i en oversigtsartikel som denne at nævne (som
flere af de ovenfor gennemgåede forfattere er inde på), at så vidt man
kan dømme, har konjunkturbevægelserne i de sidste 30—40 år ikke haft
den fra for den første verdenskrig kendte regelmæssige, periodiske karakter.
Dette betyder så langt fra, at økonomiske svingninger er borteliminerede.
Man kunne således for blot fire år siden i U.S.A. observere en begyndende
nedgangskonjunktur, som af forskellige grunde ikke »fik lov at udspille
sig«, men som i øvrigt havde meget til fælles med tidligere drejninger af
konjunkturforløbet. Det vil formentlig være udtryk for en — utilgivelig —
letsindig kortløbsbetragtning, om man på baggrund af det sidste tiårs
erfaringer betragtede konjunkturbevægelserne som et overstået stadium.
Den mulighed foreligger imidlertid, at svingninger — af mange forskellige
grunde — har fået et andet tilsnit end forhen.

Fra dette udgangspunkt kan man da spørge, om nyere konjunkturlitteratur
har taget hensyn til denne eventualitet, og — om dette ikke er tilfældet —

¹) Op. cit. p. 1.

²) I den foran anførte litteratur vil man finde en del af denne metodede-
bat. Derudover henvises til F. Zeuthen, *Økonomisk Teori og Metode*, København 1942,
hvor en væsentlig del af litteraturen er omtalt. Videre nævnes Trygve Haavelmo,
»The Probability Approach in Econometrics«, *Econometrica*, Vol. 12, Supplement
(July 1944). En på flere punkter oplysende polemik mellem Rutledge Vining og
Tjalling C. Koopmans — »Methodological Issues in Quantitative Economics« —
findes i *Review of Economics and Statistics*, Vol. XXXI, No. 2 (May 1949) — efter-
følgende Koopmans anmeldelse af Burns og Mitchell (samme tidsskrift, Vol. XXIX,
No. 3 (August 1947): »Measurement without Theory«).

om denne litteratur dermed er værdiløs som vejledning for praktisk politik.

Med — meget væsentlige — forbehold må man vist besvare begge spørgsmål benægtende. I den mere teoretiske litteratur — herunder Banke og Winding, Alvin H. Hansen, Hicks og — med visse forbehold — Tinbergen og Polak — synes det stadig at være de rent cykliske svingninger, som er undersøgelseernes centrum. (Det ligger på den anden side i forholdets natur, at den empiriske konjunkturforskning, i hvert fald i det omfang den henter sit materiale fra de sidste 30 år, tager skyldig hensyn til de eventuelle ændringer, som har fundet sted). En gennemlæsning af den her nævnte litteratur efterlader dog et vagt indtryk af, at man f. eks. med særlig omhu søger at analysere selve expansionens forløb.

Hertil kommer, at man kan have den opfattelse, at der i selve det økonomiske system, som det findes i et privat-kapitalistisk samfund, findes iboende kræfter, som i og for sig under visse omstændigheder vil »give anledning til« konjunktursvingninger. Når man således alligevel — som f. eks. her i landet i de sidste 10 år — ikke »ser« disse svingninger, kan det være fordi »en række modgående bevægelser sætter ind« — hvilken sidste sætning naturligvis ikke er meget sigende, men det vil føre for vidt her at gå ind på spørgsmålet. Disse »modgående bevægelser« kan enten være »politisk autonome«, eller kan omvendt være bevidste indgreb i den økonomiske politik, dvs. konjunkturpolitik. Det følger, at for at bedømme og gennemføre sådanne indgreb vil det være en forudsætning, at man (så nøje som overhovedet muligt) ved, hvordan det vil gå, hvis man gik videre uden indgreb. Dette er igen udtryk for det yderst banale, at en heldig gennemført konjunkturpolitik forudsætter — om den ikke skal være rent chancespil — en præcis og velfunderet konjunkturteori¹⁾.

Hvad angår de anvendte metoder i denne konjunkturforskning, synes der fra alle sider at være enighed om, at det i det mindste er meget væsentligt — måske mere væsentligt end noget andet — at få de herskende hypoteser empirisk kontrollerede. Der er formentlig tale om ganske afgørende forskelle mellem de tre ovenfor nævnte skoler. Men med det givne mål synes de dog alle — på forskelligt niveau — at give væsentlige bidrag. At de ikke udelukker hinanden illustreres måske bedst af det faktum, at en meget stor del af arbejdet ved både National Bureau of Economic Research og Cowles Commission netop bliver identisk med den historiske skoles undersøgelser. Forudsætningen for undersøgelseernes empiriske del er jo netop, at de nødvendige tidsrækker findes²⁾.

Man kan således overfor de endog meget skarpe meningsudvekslinger, som har fundet sted (jfr. litteraturhenvisningerne ovenfor), minde om, at der — helt bortset fra de tilbøjeligheder og forkærligheder man end måtte have — både er plads til og brug for alle »skolerne« plus det store flertal af økonomer, som ikke er i bås. At der sker noget, bærer i det mindste litteraturen fra de senere år vidnesbyrd om — således som det er forsøgt beskrevet ovenfor.

P. Nørregaard Rasmussen.

¹⁾ Jfr. afsnittene om konjunkturpolitik i de ovenfor refererede lærebøger.

²⁾ Jfr. Klein, op. cit. kap. IV.